

Zagreb, rujan 2015.

ŠTO NAUČIŠ KAO MALI, TO RADIŠ KAD ODRASTEŠ.

NAUČIMO BITI VELIKI

GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

PODRŠKA RAZVOJU GRAĐANSKE KOMPETENCIJE I PROMICANJE ODGOVORNOG SUDJELOVANJA MLADIH KROZ GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE (GOO)

1. ŠTO JE GOO I KOJI MU JE CILJ

Građanski odgoj i obrazovanje (GOO) doprinosi demokratizaciji škole i zajednice osposobljavajući mlade da budu aktivni promicatelji održivog razvoja, uvažavanja različitosti, poštivanja ljudskih prava i izgradnje trajnog mira. Građanski odgoj i obrazovanje je usmjeren na razvoj građanske kompetencije, odnosno na razvoj **vještina, znanja i stavova** učenika kao aktivnih i odgovornih građana. U skladu s tim, usmjeren je na 6 područja: **ljudsko-pravno, političko, društveno, (inter)kulturalno, ekološko i ekonomsko.**

Građanski odgoj i obrazovanje je koristan svakoj mladoj osobi i njenoj okolini jer razvija kritičko mišljenje, razumijevanje svijeta oko sebe, uči kako društvo funkcionira, koja prava i odgovornosti ljudi imaju, tko donosi odluke i na koji način se i mladi mogu uključiti u taj proces i pridonijeti pozitivnim promjenama u društvu.

Dakle, GOO osigurava razvoj osnovnih kompetencija (znanja, stavova, vještina i sposobnosti) potrebnih za sudjelovanje u društvenom i političkom životu:

- *kako uspješno komunicirati s drugim ljudima, kako raditi timski, kako rješavati sukobe i prihvaćati različitosti: **društvena dimenzija;***
- *pravima i odgovornostima te kako zaštititi svoja i tuđa prava: **ljudsko - pravna dimenzija;***
- *kako se u društvu rješavaju problemi i donose odluke, zakoni i drugi propisi, tko se uključuje u taj proces i na koji način, što sami možete učiniti da biste sudjelovali u to procesu, kako je ustrojena država, a kako lokalne i županijske razine: **politička dimenzija;***
- *kulturi zavičaja i različitim kulturnim utjecajima, različitim kulturama i kako se međusobno poštovati: **(inter)kulturalna dimenzija;***
- *o radnim odnosima, poduzetnosti, gospodarskim odnosima i financijama – kako trošimo i zarađujemo novac, kako se zapošljavamo - **gospodarska ili ekonomska dimenzija;***
- *zašto je važno čuvati okoliš te naučiti živjeti održivo i u skladu s prirodom: **ekološka dimenzija.***

U **Europskom referentnom okviru ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje** (2006/962/EC), prepoznata je građanska i međuljudska kompetencija kao jedna od osam ključnih kompetencija, a kroz građanski odgoj i obrazovanje za kakvo se zalaže GOOD inicijativa doprinosi se razvoju još dvije ključne kompetencije, a to su osjećaj za inicijativu i poduzetnost te umijeće organiziranja i uređivanja vlastitog učenja.

U skladu s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Konvencijom o pravima djeteta svaka osoba ima pravo znati svoja prava i odgovornosti. Unutar demokratskog društva država je dužna osigurati i omogućiti svakom građaninu i građanki da upozna sustav ljudskih prava unutar kojeg djeluje. Instrument koji države s razvijenijim demokratskim društvima diljem svijeta primjenjuju jest obrazovanje sa sadržajima o ljudskim pravima i demokratskom građanstvu.

Duboki demokratski deficit hrvatskog društva vidljiv u brojnim istraživanjima¹ vidljiv je i u obrazovnom sustavu. Kroz naše zalaganje za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja zalažemo se za mlade, ali i za održiv društveni i demokratski razvoj društva u cjelini.

2. VAŽNOST UVOĐENJA GOO

Važno je da građansko obrazovanje bude obvezno jer smo svi građani i nositelji prava i odgovornosti. Ne možemo izabrati ne biti građani i ne držati se propisa koji uređuju život u našem društvu jer ćemo trpjeti posljedice stoga smo kao društvo dužni poučiti mlade njihovim pravima i odgovornostima te kako kritički misliti i doprinijeti rješavanju društvenih problema. GOO može doprinijeti razvoju i znanja i vještina učenika, ali i demokratizaciji škole i jačanju njene povezanosti s lokalnom zajednicom.

Također, rezultati istraživanja eksperimentalne provedbe građanskog odgoja i obrazovanja, ali i prethodnih istraživanja znanstveno-istraživačkih ustanova i organizacija civilnog društva² pokazuju kako mladi ne posjeduju znanja iz područja ljudskih prava, politike i političkih procesa, kao ni osnovna znanja o demokraciji i demokratskim procesima, a smatraju te sadržaje važnima za život u suvremenom društvu. Politika i gospodarstvo sadrži dio tih sadržaja koji se tiču političke i gospodarske dimenzije no, kao što nam istraživanja i pokazuju, ne razvija mlade kao aktivne i odgovorne građanine koji sudjeluju u svojim zajednicama.

3. Samo četvrtina učenika i učenica 2. razreda eksperimentalnih srednjih škola koji su sudjelovali u istraživanju, odnosno njih 25,4% zna da je Ustav temeljni dokument neke države kojim se ograničava djelovanje vlasti, trećina (34,7%) misli da se ustavi donose kako bi se osigurao demokratski razvoj zemlje, petina (22,9%) je uvjeren da se njime prvenstveno propisuje ponašanje građana, a nevjerojatnih 16,9 posto ih misli da ustav služi kako bi se njime opravdali postupci vlasti. Isto tako, učenici u

¹ Istraživanje Centra za ljudska prava Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa, 2009. Studija o političkoj socijalizaciji hrvatskih srednjoškolaca, GONG i FPZG, 2011.

Istraživanje Mladi u vremenu krize, IDIZ, 2013.

² Vidi 1.

velikom broju ne razumiju niti pojam građanina pa tako ni njegova prava i odgovornosti.

4. **Djeca i mladi imaju pravo razviti svoju građansku kompetenciju kao jednu od ključnih kompetencija potrebnih za svakodnevni život, a društvena zajednica ima odgovornost osigurati im uvjete za to unutar formalnog odgojno-obrazovnog sustava** – od vrtića do fakulteta. Istraživanje Centra za ljudska prava Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa (2009.) potvrdilo je da pojedine elemente GOO kao što su prava i odgovornosti te komunikacijske vještine i nenasilno rješavanje sukoba, i učenici i roditelji vide kao najznačajnije ciljeve školovanja.

2.1. Proces uvođenja GOO

U Hrvatskoj je 1999. godine uveden **Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava** koji se uglavnom provodio ukoliko su to entuzijastični učitelji i nastavnici sami željeli i to kroz projekte i izvannastavne aktivnosti te nije svim učenicima osigurao uvjete razvoj građanske kompetencije. Budući da su istraživanja (vidi 1.) i svakodnevno iskustvo pokazivali da nisu osigurani uvjeti za razvoj građanske kompetencije učenika sustav je trebalo unaprijediti. 2008. godine su se okupile organizacije civilnog društva oko upravo tog zahtjeva.

U školskoj godini 2012./13. eksperimentalno je uveden u 12 škola **Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja**. Kurikulum je podrazumijevao međupredmetnu provedbu, ali za pojedine dobne skupine i zaseban predmet te je implementacija Kurikuluma sustavno praćena i evaluirana. Izradom Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja bavili su se stručnjaci (učitelji i nastavnici te akademska zajednica) i predstavnici civilnog društva s iskustvom u ovom području na nacionalnoj, ali i europskoj razini. Kurikulum je predviđao obvezno uključivanje svih učenika u građanski odgoj i obrazovanje jer je razvoj građanske kompetencije temeljno pravo koje ne smije biti nikome uskraćeno, jednako kao što je i pravo na obrazovanje temeljno pravo. Ukoliko bi se razvoj građanske kompetencije provodio isključivo kroz izborne predmete, oni bi došli samo do određenog djela učenika i učenica, a ne do svih, čime bi ostatak bio uskraćen za ostvarivanje svojih prava.

Kurikulum je stručna radna skupina koju je okupilo ministarstvo trebala revidirati prema rezultatima eksperimentalne provedbe. Prijedlog te radne skupine je objavljen i o njemu je održana javna rasprava. Međutim, nikad nije došlo do objave rezultata javne rasprave.

Umjesto toga, savjetnici iz Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) su po nalogu Ministarstva, znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) razvili Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole koji podrazumijeva isključivo međupredmetnu provedbu kroz druge nastavne predmete i njega ponovno stavili na javnu raspravu te ga uveli u školskoj godini 2014./15.

Kod uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja nisu uključene preporuke učenika, učitelja i nastavnika te stručne skupine koja je imala zadatak revidirati Kurikulum. Uveden je građanski odgoj isključivo kao međupredmetna tema bez uvođenja novih tema u nastavu, bez adekvatne metodičke i sadržajne pripreme nastavnika te bez osiguranog prostora u nastavi da bi se postigli postavljeni ishodi. Sam program je upitne provodljivosti i teorijski nejasno koncipiran.

2.2. Potrebe za kvalitetnijim GOO-om

Kurikulumski način rada pretpostavlja orijentiranost na samog učenika/učenicu. Kurikulumom su određeni ishodi koje je potrebno razvijati unutar građanskog odgoja i obrazovanja jer je država dužna djetetu i mladoj osobi osigurati pravo na obrazovanje. Proces kvalitetnog i sustavnog uvođenja ovako važnih sadržaja je dugotrajan i stupnjevit te zahtijeva da i nastavnici i učitelji razviju nove kompetencije kako bi mogli adekvatno poučavati mlade.

Europska i svjetska iskustva pokazuju da je tijekom nastave najučinkovitije korištenje raznolikih metoda: od izravnog učiteljskog poučavanja do interaktivnih radioničkih oblika rada, razvijanje projektnog učenja, istraživačkog učenja, ali i uporabe dodatne literature, audio-vizualnih materijala i slično. Nužan preduvjet za razvijanje aktivnosti je taj da učenici na nastavi nisu pasivni “primatelji informacija“, nego aktivni sudionici procesa obrazovanja, što je predviđeno i dosadašnjim Nacionalnim programom, a raznolikost metoda poučavanja i poticanje aktivnosti učenika predviđa se i u drugim propisima iz područja obrazovanja.

Naglasak u poučavanju GOO treba staviti na **iskustveno i participativno** učenje u i izvan učionice kroz: radionice, rasprave, simulacije i konkretno iskustvo (npr. školski izbori), istraživačke aktivnosti i usporedbu materijala iz više izvora, izravnu provedbu izvanučioničkih aktivnosti i aktivnosti u zajednici (posjete upravnim tijelima, organizacijama civilnog društva (udrugama, zakladama, vjerskim zajednicama, sindikatima, udrugama poslodavaca), ustanovama te volontiranje u zajednici i slično.

Paralelno sa zalaganjem uvođenja obrazovanja u vezi s demokratskim i aktivnim građanstvom, važno se zalagati i za **demokratizaciju rada odgojno-obrazovnih ustanova** kroz jačanje uloge vijeća učenika, vijeća roditelja i demokratskog modela upravljanja ustanovama, kako bi se mijenjala i školska klima, a učenici tijekom školovanja mogli iskusiti i naučiti kako demokracija funkcionira u svakodnevnom životu. Ovako ćemo spriječiti raskorak između sadržaja koje učenici uče na nastavi i njihovog svakodnevnog života te ćemo osigurati da demokratski i participativni model bude nešto svima nama blisko, povezano s iskustvom i primjenjivo u životu.

Međupredmetna provedba GOO

Isključiva provedba građanskog odgoja i obrazovanja kao zasebnog predmeta nije dovoljna jer je GOO interdisciplinaran i dijelom obuhvaća sadržaje različitih predmeta te razvija

vještine potrebne za sudjelovanjem na svim predmetima. Cjelovit razvoj građanske kompetencije ostvaruje se suradnjom među učiteljima i nastavnicima i povezivanjem sadržaja različitih predmeta. Međupredmetna provedba GOO-a znači bolje povezivanje i obradu postojećih sadržaja kako bi se njima razvijali ishodi koji doprinose razvoju građanske kompetencije učenika. Ovaj oblik provedbe ima za cilj doprinijeti integraciji postojećih znanja i razvoju konkretnih vještina kako bi se omogućila njihova primjenjivosti u svakodnevnom životu.

Predmetna provedba GOO

Za potpuni razvoj građanske kompetencije učenika potrebno je osigurati mjesto i vrijeme tijekom kojih će se stjecati nova znanja i razvijati vještine, osobito u višim razredima osnovne škole i srednjoj školi kad učenici već mogu razumjeti složenije koncepte te izaći u zajednicu i učiti kroz aktivnost i sudjelovanje. Zato je preporučljivo da se dio građanskog odgoja i obrazovanja provodi u okviru predmeta. Dodatni predmet može zabrinuti dio učenika. Međutim, istraživanje UNESCO-a pokazuje kako su učenici/ice u RH zakinuti za oko 250 sati godišnje od učenika/ica ostalih europskih država. No to ne znači da učenici nisu preopterećeni. **Učenici u RH jesu preopterećeni, ali ne samom satnicom koliko ogromnom količinom sadržaja koje trebaju memorirati, i metodama koje se koriste u učionici.** GOO predviđa djelovanje u situacijama koje će djeci i mladima služiti u svakodnevnim situacijama. On ih približava životu zajednice te omogućava ostvarivanje važne uloge odgojno-obrazovnog sustava u pripremi za život u svijetu različitosti, ubrzanih promjena i globalnih problema. Upravo zbog važnosti GOO opravdano je predvidjeti predmet u završnim razredima osnovne škole koja je jedina obvezna, da učenici koji ne pohađaju srednju školu ne bi ostali zakinuti za razvoj građanske kompetencije.

3. KAMPANJA ZA SUSTAVAN I KVALITETAN GOO

Cilj kampanje je informirati o građanskom odgoju i obrazovanju te potaknuti odgovorno uključivanje svih ključnih aktera (učitelja i nastavnika, učenika i roditelja) u javnu raspravu kako bi u škole sustavno bio uveden kvalitetan Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja.

Kampanja nastoji doprinijeti odgoju i obrazovanju odgovornih, politički osviještenih i informiranih građana, koji će svojim djelovanjem pridonijeti daljnjoj demokratizaciji društva kao i podržati predmet „Građanski odgoj i obrazovanje (GOO)“ koji je usmjeren na razvoj kompetencija učenika te njihovo profiliranje kao emancipiranih i društveno angažiranih građanina. Prvotni slogan kampanje objedinjava 3 funkcionalne dimenzije Građanskog odgoja i obrazovanja: znanje i razumijevanje, vještine i sposobnosti te vrijednosti i stavovi.

Aktualni slogan kampanje naglašava važan utjecaj obrazovanja na budući život te potrebu da se bude solidaran i aktivan u društvu: **Što naučiš kao mali, to radiš kad odrasteš. Naučimo biti veliki!**

U sklopu kampanje održati će se različite javne aktivnosti (okrugli stolovi, konferencije, medijski nastupi i slično), ali samo s vama možemo osigurati da se što šira javnost upozna s važnosti uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u obrazovni sustav.

3.1. Tko provodi kampanju?

Kampanju GO GOO! zajednički provode organizacije civilnog društva koje se bave neformalnim obrazovanjem i ljudskim pravima od 2008. godine, a okupljene su u Inicijativu koja se zalaže za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav (GOOD Inicijativa). **GOOD Inicijativu za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav** dakle čine organizacije civilnog društva i zainteresirani stručnjaci³.

³ GOOD Inicijativu za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovne institucije čine: CARPE DIEM udruga za poticanje i razvoj kreativnih i socijalnih potencijala djece, mladih i odraslih, Centar za građansku hrabrost, Centar za mirovne studije, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Direktna demokracija u školi, Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, DOOR – Društvo za oblikovanje održivog razvoja, Forum za slobodu odgoja, GONG, Hrvatsko debatno društvo, Hrvatska mreža volonterskih centara, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Koordinacija udruga za djecu, Kuća ljudskih prava Zagreb, LORI Rijeka, Mreža mladih Hrvatske, Nansen dijalog centar, Slobodna škola-društvo za promicanje demokratskog obrazovanja, Zagreb Pride, Zelena akcija, Ženska soba – Centar za seksualna prava, Ženska udruga IZVOR.

Sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja podržavaju i organizacije Platforme 112.

GOOD inicijativa zalaže se za:

- Demokratsku školu u čijem središtu je učenik/ica i razvoj njegovih/njenih kompetencija.
- Obavezno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u formalni odgojno-obrazovni sustav na svim razinama (od vrtića do sveučilišne razine).
- Podjednaku zastupljenost sve 3 funkcionalne dimenzije (znanje/razumijevanje, stavovi/ vrijednosti i uvjerenja te vještina/ponašanja) te 6 strukturalnih dimenzija (ljudsko-pravne, političke, društvene, kulturne, ekonomske i ekološke).
- Jačanje uloge vijeća učenika, vijeća roditelja i poticanje demokratskog modela upravljanja ustanovama;
- Suradnju svih relevantnih institucija (MZOS-a, AZOO-a i NCVVO-a, Vijeća za odgoj i obrazovanje, Povjerenstva za ljudska prava, Ured za udruge Vlade RH, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, sveučilišta), organizacija civilnog društva i škola.
- Tijekom provedbe GOO-a potrebno je otvoriti što više prostora za iskustveno učenje kroz terensku nastavu, rad u zajednici, volontiranje, posjete organizacijama civilnog društva i ustanovama kao i njihov dolazak u školu.
- Osiguravanje primjerenih financijskih sredstava za obrazovanje, uključujući i za kvalitetnu provedbu GOO-a.
- Kontinuirano i sustavno evaluiranje procesa provedbe GOO-a te primjereni oblici vrednovanja GOO-a (koji ne moraju nužno uključivati ocjenjivanje).

Nastavnike/ice i učitelje/ice je potrebno adekvatno pripremiti za provedbu GOO-a, kroz:

- kontinuirano stručno osposobljavanje,
- osiguravanje poticajnog okruženja za njihov profesionalni razvoj u cijelosti,
- poticanje izrade priručnika i nastavnih materijala,
- uvođenje kolegija Građanskog odgoja i obrazovanja na visokoškolske, institucije radi pripreme budućih učitelja/ica i nastavnika/ica,
- razvijanje interdisciplinarnog poslijediplomskog programa obrazovanja.

Potrebno je poticati suradnju među važnim dionicima i organizacijama civilnog društva (poticati međusobnu razmjenu iskustava, izraditi i održavati katalog neformalnih obrazovnih programa, u suradnji izraditi priručnike, osigurati zastupljenost metoda neformalnog učenja i poticati uključivanje nastavnika u neformalne edukacije, uključiti organizacije civilnog društva u provedbu programa i slično).

3.2. Tko se može uključiti i kako?

Kampanja predstavlja jedinstvenu priliku da se o ovoj temi čuje glas nastavnika, samih učenika i civilnog društva te da se na taj način doprinese osvještavanju šire javnosti i u fokus stavi važnost sustavnog i kvalitetnog uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja na sve razine obrazovanog sustava RH, odnosno aktivno sudjelovanje u društvu.

Uključiti se mogu svi zainteresirani, a osobito pozivamo:

- učitelje/ice i nastavnike/ice,
- organizacije civilnog društva,
- učenike/ice i studente/ice;
- roditelje.

GDJE PRONAĆI MATERIJALE O GOO I KAMPANJI

Svi materijali kampanje i materijali korisni za informiranje o građanskom odgoju i obrazovanju bit će postavljeni na web stranicu kampanje te na društvenim mrežama:

web:

<http://goo.hr/>

<http://naucimobitiveliki.goo.hr/>

facebook: [facebook.com/gradanski](https://www.facebook.com/gradanski)

NAUČIMO BITI VELIKI
UVEDIMO ZAJEDNO GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE U ŠKOLE

